

De muzikale geschiedenis van de Bayreuther Festspiele afl. 22

De Jahrhundert - Ring 1976

door Johan Maarsingh

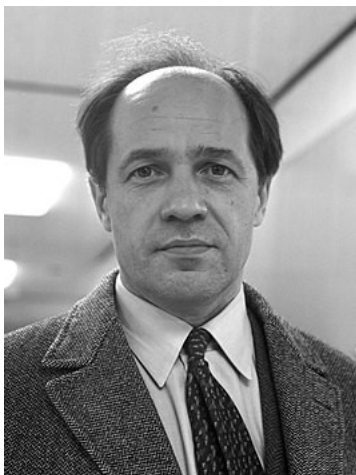

In 1976 was het een eeuw geleden dat de wereldpremière plaatsvond van de *Ring des Nibelungen* in het Festspielhaus in Bayreuth. Het was in 1976 dus ook honderd jaar geleden dat de eerste Bayreuther Festspiele plaatsvonden. Het kon niet anders of het festival moest in dit jaar een geheel nieuwe productie bieden van de *Ring*. Het werd een sensationele gebeurtenis, die uitzonderlijke reacties los maakten bij het publiek dat toen gewoon was de Festspiele te bezoeken. Wolfgang Wagner, sinds 1967 de artistiek leider van het jaarlijkse Wagner Festival, had de productie van deze nieuwe *Ring* in handen gegeven van vier Fransmannen die ook nog eens geen ervaring hadden met Wagners Magnum Opus.

Dirigent Pierre Boulez had vanaf 1966 in Bayreuth *Parsifal* gedirigeerd. Wieland Wagner had hem indertijd naar het Festspielhaus gehaald

nadat zij elders in Duitsland hadden samengewerkt in *Wozzeck* van Alban Berg. Helaas lag Wieland ernstig ziek in het ziekenhuis tijdens de Festspiele van 1966. Op 17 oktober van dat jaar overleed hij. Vanaf 1967 had Wolfgang de artistieke leiding over het festival. In 1970 dirigeerde Boulez zijn laatste *Parsifal* in Bayreuth, en de op plaat uitgebrachte live-opname werd zijn eerste opname voor Deutsche Grammophon.

Enkele jaren later onderhandelde Wolfgang Wagner met Boulez over de mogelijkheid om de nieuwe productie van de *Ring* te dirigeren. Boulez mocht zelf een regisseur vragen. Gedurende zes voorgaande jaren had Wolfgang in eigen huis zijn tweede *Ring* aan het publiek getoond maar in 1976 zou alles anders moeten. Boulez vroeg eerst filmregisseur Ingmar Bergman de regie te doen. Die bleek geen interesse te

Pierre Boulez

hebben. In een telegram deelde Bergman aan Boulez mee dat Wagner was wat hij in de wereld het meest verafschuwde. Exit Ingmar Bergman.

Peter Stein zag ook af van een regie in Bayreuth.

Boulez stelde vervolgens

voor Patrice Chéreau te vragen voor de regie. Bij hemzelf ontstond wel aarzeling, want een Frans team voor een Duits eeuweest als *Der Ring des Nibelungen* was misschien te veel gevraagd. Er kwamen nog twee Franse kunstenaars naar Bayreuth: Jacques Schmidt voor de kostuums en Richard Peduzzi voor de decors. Wolfgang Wagner stelde dat nationaliteit slechts een bijkomstigheid zou zijn en bij de keuze van een productieteam geen rol mocht spelen.

Chéreau regisseert Brünnhilde (Gwyneth Jones)

Boulez vroeg zich echter af hoe er in Frankrijk zou worden gereageerd op de keuze voor een buitenlands team voor het eeuwfeest van de wereldpremière van *'Pelléas et Mélisande'* van Debussy. Wolfgang steunde Boulez en Chéreau volledig. Niet alleen in de periode van voorbereiding, maar ook in de jaren die zouden komen. Dit avontuur stuitte in het eerste jaar op onverwacht felle tegenstand van het publiek. Jacques Schmidt stak de Gibichungen aan het hof van Gunther in smoking. Siegfried draagt tijdens de bruiloft in het tweede bedrijf van *Götterdämmerung* eveneens een smoking, zo was hij volledig aangepast aan zijn nieuwe milieu. Wotan had wel een speer, maar geen helm met hoorns op zijn hoofd. Het was een mens. Er waren attributen op het toneel die niet echt bij een mythologisch verhaal pasten. Wat te denken van een stuwdam. Andere scènes pasten weer volledig binnen een mythe. Te denken valt aan de Todesverkündigung in het tweede bedrijf van *Die Walküre*. Er was gekozen voor een mengeling van mythe en situering van de handeling in de late negentiende eeuw.

Scènefoto *Das Rheingold*

Op het toneel was in de openingsscène van *Das Rheingold* een soort stuwdam met een brug te zien. Het water van de Rijn werd verbeeld door het gebruik van waterdamp. Die stuwdam was weer terug te zien aan het begin van het derde bedrijf van *Götterdämmerung*. Toen was het ding verroest: de tijd had zijn tanden in het geheel gezet.

Tijdens de eerste cyclus was er een orkaan van protest vanuit het publiek te vernemen al tijdens de

orkestrale inleiding! De inzet van de hoorns is nog te beluisteren, het spel van de houtblazers ging totaal in het rumoer ten onder. Boulez tikte niet af, maar liet het orkest onverstoord doorspelen. Ongehoord!

In die eerste cyclus mengde ook iemand vanuit het publiek zich in de voorstelling door een signaal te laten horen dat werd veroorzaakt door een politiefluitje. Dit was tijdens de tweede akte van *Siegfried*, in het zogeheten Waldweben. René Kollo zong de rol van Siegfried in de gelijknamige opera. Wanneer hij het geluid van de Waldvogel probeert te imiteren, klinkt dat fluitje. Meer stoorzenders zijn er in de radio-uitzending van de eerste cyclus niet te horen. Maar ook in de drie (!) overige cycli schijnt het publiek van zich te hebben laten horen, zodat de voorstelling moest worden onderbroken. In het orkest ontstond ook beroering; het weigerde na een voorstelling van *Götterdämmerung* op het toneel te verschijnen.

Scènefoto *Siegfried*

Wotan en Fricka 2e akte *Die Walküre*

Scènefoto 3e akte *Die Walküre*. Wotan bij de Brünnhildefels.

Zangers die in 1976 waren geëngageerd zijn verderop in de vijf jaar dat deze *Ring* was te beleven, opgestapt uit onvrede met deze enscenering. Chéreau hechtte grote waarde aan de acteerprestaties van de zangers. Het acteren, de actie op het toneel en de interactie tussen de diverse personages vormen een belangrijke attractie. Misschien is ook dat wel een van de redenen geweest dat deze productie in de jaren

1979-1980 werd opgenomen onder studio-omstandigheden waardoor er pas later uitgaven verschenen op videoband en dvd.

In 1976 leek het er echter helemaal niet op dat het daarvan ooit zou komen. Zelfs de Freunde von Bayreuth probeerden Wolfgang Wagner ertoe te bewegen dat hij deze productie zou vervangen door een geheel andere en men was bereid daar geld voor in te zamelen. Gelukkig heeft Wolfgang Wagner deze Jahrhundert *Ring* op het programma gehouden.

Nu is het een beroemde opname. Het applaus na de laatste voorstelling van *Götterdämmerung* moet heel lang hebben geduurd. De eerste cyclus uit 1976 (van 24, 25, 27 en 29 juli) is in mooi stereogeluid op cd uitgebracht en te vinden bij Operadepot.

We horen o.a. Donald McIntyre als Wotan en Gwyneth Jones als Brünnhilde. Deze beide zangers hadden deze partijen ingestudeerd bij de Engelse dirigent Reginald Goodall, een dirigent die heel veel zangers heeft ingewijd in de kunst van het zingen van Wagners opera's.

Jess Thomas is in *Götterdämmerung* te horen als Siegfried. De bas Karl Ridderbusch was toen Hagen; als Fricka trad Eva Randová op. Alberich werd vertolkt door Zoltán Kéléman, die in 1979 overleed. Een fascinerend geluidsdocument, dat een plek verdient naast de uitgave op dvd.

Böcklins Toteninsel stond model voor de Brünnhildefels.

Op YouTube is de cyclus uit 1976 ook te vinden:

Das Rheingold <https://youtu.be/QlndroiWeE>

Die Walküre <https://youtu.be/f3VpL73Zs44> Siegfried https://youtu.be/KH_Z0O_cLPk
helaas ontbreken de laatste 2 minuten van het tweede bedrijf. Het fluitsignaal is te horen bij 1.52'20"

Götterdämmerung (begin akte 3 bij 2.57") <https://youtu.be/IDVUZO3ofAk>